

עם מקדשי שביעי

הרב אברהם שלזינגר - מפקח כשרות בד"ץ חניכי הישיבות

פרשת צו תשפ"ו ♦ 2143

ביעור מעשרות

שעת הביעור אף שאינו חייב בנתינה לכהנים וללוים מ"מ חייב בהפרשת כל התרומות והמעשרות, וליתן או לזכות מעשר עני לעני, ובפדיית מעשר שני וביעורו מן העולם, וכדלהלן פרק ג'.

ו. "חלה" חייב בביעור. ואע"פ שחייב חלה הוא משעת גלגול הבצק וזה היה אחרי ראש השנה של רביעית או של שביעית ואינו בכלל תבואות השנים החייבים בביעור, מ"מ כיון שהוא בכלל התבואות שחייבים בביעור התרומות והמעשרות חייב ג"כ לבער החלה. ועל כן יש לזכור להפריש חלה מהמצות בהגיע זמן הביעור,

החייבים בביעור

ז. אין אדם חייב בביעור מעשרות אלא אם כן יש לו מה לבער, ואינו חייב להשתדל שיהיו לו פירות כדי לקיים בהם מצות ביעור.

ח. גם נשים חייבות בביעור.

פירות החייבים והפטורים מביעור

ט. פירות שבהגיע זמן הביעור עדיין לא נגמרה מלאכתן, אע"פ שבאו לעונת המעשרות, פטורים מביעור.

י. אין דין ביעור אלא בפירות של שנה ראשונה שניה ושלישית שמתבערין בשנה רביעית, אבל פירות של שנה רביעית מתבערין במועד הבעור הבא. וכן פירות של שנה רביעית חמישית ושישית מתבערין בשביעית, אבל פירות של שנה שביעית מתבערין במועד הביעור הבא.

בירקות מה שקובע את השנה לענין הביעור, נחלקו בזה: י"א שלענין ביעור הקובע הוא שנת המעשר שלהן וי"א שהקובע הוא כשהגיעו הירקות לעונת המעשר.

ויש לחוש להשיטות שהקובע הוא עונת המעשרות, ולפיכך ירקות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של רביעית יבער אותם ברביעית. וכן באם הגיעו לעונת המעשרות לפני ר"ה של שביעית יבערם בשביעית.

יא. ענבים וזיתים וכן שאר פירות מיבול נוכרי שנגמרה מלאכתן ביד ישראל, חייב בתרו"מ מן התורה. אבל הואיל וגדלו הכל ברשות הנכרים הדין בהם שתרומה גדולה מפרישה ונותנה לכהן, תרומת מעשר מוכרה לכהן, ומעשר ראשון הוא שלו לגמרי. ומעשר עני דעת רוב האחרונים שפטור מליתן לעני.

ולפי זה בהגיע שעת הביעור, אם הפירות טבולים למעשר שני, צריך להפריש כל התרומות והמעשרות, ולתת תרומה גדולה לכהן (ולחזו"א המובא לעיל, בזמנינו אין נותנים לכהן), והמעשר שני או דמי פדיונו מאבד מן העולם.

יד. פירות חו"ל שבאו לארץ קודם גמר מלאכתן ונגמרה מלאכתן בארץ, דינן כנ"ל סע' י"א. אבל אם היו בבעלות ישראל חייבים בביעור כדין פירות ארץ ישראל

ערב פסח זה (תשפ"ו) הינו השנה הרביעית לשמיטה ובערב פסח (ויש אומרים בערב שביעי של פסח ועל כך בהמשך) חובה עלינו לבער את המעשרות שבבתינו. מעשר שני, נטע רבעי וחלה, הנמצאים ברשותנו. ונבוא לבאר בקצרה כיצד יש לעשות את זה.

רובו של מאמר זה נכתב מתוך דברים שכתב מו"ר מרן הגאב"ד רבי מרדכי גרוס שליט"א בקובץ תל תלפיות קובץ ס"א חג הפסח תשס"ה. וכל השינויים הם באחריות הכותב (א.ש.).

א. נאמר בתורה (דברים יד כח) "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתן בשנה ההיא וגו'", עוד נאמר (דברים כו יב) "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתת ללוי לגר ליתום ולא למנה וגו'", מכאן למדנו שאחר כל ג' שנות המעשר חייבים לבער את כל המעשרות מהבית.

כלומר: בשנה הרביעית לשמיטה חייב לקיים מצות ביעור בפירות של שנה ראשונה שניה ושלישית שנשארו בידו, ובשנת השמיטה חייב לקיים מצוה זו בפירות של שנה רביעית חמישית ושישית שנשארו בידו. ולסלק מרשותו את כל חובות המעשרות שנשארו בידו.

ב. חיוב הביעור הוא בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, אלא שבזמן הזה אינו אלא מדרבנן, שהרי כל עיקר חיוב תרומות ומעשרות בזמן הזה אינו אלא מדרבנן וכפסק הרמב"ם והשולחן ערוך.

זמן הביעור

ג. זמן חיוב הביעור הוא בערב יו"ט הראשון של פסח וי"א ערב יו"ט האחרון של פסח, דהיינו ערב שביעי של פסח.. ועל פי החזו"א נוהגים להחמיר לבער בערב יו"ט הראשון של פסח, דהיינו בערב הפסח. אמנם אם נודמנו לו בחוה"מ של פסח דברים המחויבים בביעור אפשר שיכול להמתין עד ערב שביעי של פסח ואינו צריך לבער מיד.

אופן הביעור

ד. חיוב ביעור כולל את כל הפרשת תרומות ומעשרות וחלה מפירות טבל שברשותו, ונתינת המתנות לבעליהן. דהיינו, תרומה ותרומת מעשר לכהן, מעשר ראשון ללוי, מעשר עני לעני. ומעשר שני ורביעי או מעות פדיתן טעונים ביעור מן העולם וכפי שיבואר להלן.

ה. דעת החזו"א שכהנים ולויים שלנו כיום שהם עולים על פי עצמן, אין להם דין אפילו של "כהני חזקה", ואין מצות נתינה לכהן ואף לא ללוי נוהגת כעת. לפי זה בעת שמגיע

יג. פירות ארץ ישראל שיצאו לחוץ לארץ חייבים בביעור כדין פירות א"י.

יד. זה שאמרנו שפירות מעשר שני טעונים ביעור מן העולם, הוא רק כשנשארו אצלו פירות בעין, אבל תבשיל שיש בו מפירות מעשר שני ואינו בעין, אינו טעון ביעור מן העולם, שהתבשיל הרי הוא כמבוער. וי"א שזהו דוקא בירושלם ובזמן הבית, אבל חוץ לירושלים אין תועלת במה שהוא תבשיל שהרי חסר הבאה ולכן צריך לבערו מן העולם. טו. יין של מעשר שני - י"א שאינו טעון ביעור מן העולם וכן פסק הרמב"ם ומקורו מדברי הירושלמי. ומ"מ יש לחוש ולבערו מן העולם מכמה טעמים.

פרטי דינים שונים

טז. מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו [כגון שהיה מחוץ לעיר או בחו"ל בשעת הביעור] ואין בידו האפשרות למנות שליח שיפריש עבורו, אם אין חשש שיבואו לאכול מפירותיו, יפריש תרומות ומעשרות ע"י קריאת שם, דהיינו שיאמר את נוסח הפרשה ויוסיף לפרט היכן יחול כל דבר, ואת המעשר שני ורבעי פודה, ומאבד את מעות הפדיון וכדלהלן בפרק ג'. את המעשר עני או שאר המתנות יקנה לבעליהן על גבי קרקע.

יז. אם יש לו טבל שיש עליהם חשש חמץ חייב לקיים את ההפרשות, הנתינות והפדיון קודם זמן איסור חמץ. ובאם הם סגורים בארון של מכירת חמץ, אם לא פירט במכירה שמוכר אותם וכגון שאין בהם חשש חמץ ורק מונחים בארון זה, יש לו לבערם. ובאם הוא טורח להוציאם ולהפריש תרו"מ, יפריש ע"י קריאת שם וכנ"ל בסעיף הקודם. ויכול גם להפקירם בפני שלשה וכמבואר להלן בפרק ב' ויכוין שלא לזכות בהם עד אחר הפסח, ואחר החג יפריש מהם תרו"מ ויבער את המע"ש מיד.

אבל אם יש בהם חשש חמץ ונמכרו לגוי במכירת חמץ, אינו חייב עתה בביעור, אבל מיד אחר הפסח שקונה אותם חזרה, יש לו להפריש מהם תרו"מ, ולבער את המע"ש מיד. יח. וועדות הכשרות שמניחים בנק של טבל ודאי לעשר מהם על פירות. ואם בזמן הביעור יבערו את כל הטבל שבידם, לא יהיה להם לאחר מכן ממה לעשר את מה שיקנו הסוחרים אחר פסח, יפקירו את בנק הפירות בפני שלשה, ולא יחזרו לזכות את הפירות עד שיצטרכו לעשר על הפירות של הסוחרים, וגם אז, יזכו רק הנצרך בדיוק לשיעור שצריכים למעשר.

דין עבר ולא ביער

יט. אם עבר ולא ביער בזמנו, חייב לבער אח"כ, וכתב החזו"א שעובר בכל יום שאינו מבערו.

ורבים מגדולי האחרונים כתבו שמעשר שני שנתחייב בביעור, ועבר זמן הביעור, נאסר באכילה, ואינו יכול להעלותו לירושלם. ויש שהוסיף עוד שלא זו בלבד שנאסר באכילה אלא גם אינו מועיל לו פדיון, ולדבריו נמצא שאם נשאר עד אחר הביעור המטבע המיוחד לפדיון שלא יועיל אח"כ לחלל על אותה המטבע פרוטה כנהוג, אלא חייב לאבד את המטבע מן העולם. ומ"מ אפשר שיש להקל בזה.

כא. בדיעבד אם השהה פירות טבל ברשותו ועבר זמן הביעור, מיד כשנזכר יפריש תרו"מ, יפדה את המע"ש על מטבע, ויבער את המטבע בו ביום עד שקיעת החמה.

כמו כן אם קנה מן השוק פירות, קטניות וכיו"ב שנתחייבו בביעור אינם נאסרים, וצריך להפריש התרומות והמעשרות ולבערם בו ביום עד שקיעת החמה.

כ. אם שכח ולא ביער את המטבע של מעשר שני עד שקידש יום שביעי של פסח, אם נזכר בבין השמשות קודם שעברו כ-13 רגעים אחר השקיעה יקח פרי ויחלל עליו את המטבע ויאבד את הפרי.

כא. אם שכח ולא הפריש תרו"מ מפירות טבל שברשותו, עד שקידש יום שביעי של פסח, אם נזכר בבין השמשות קודם שעברו כ-13 רגעים אחר השקיעה יפריש תרו"מ. ויפדה את המעשר שני על פרי וכנ"ל בסעיף הקודם. ואם עברו 13 רגעים מהשקיעה י"א שיפקיר פירותיו כדי לינצל מלעבור על עשה. ויש שנסתפקו אם מועיל להפקיר אחר שכבר נתחייב בביעור.

מצות וידוי מעשרות

כב. "מצות עשה להתוודות לפני ה' אחר שמוציאין כל המתנות שבורע הארץ וזהו הנקרא וידוי מעשר" (רמב"ם פ"א מהל' מעשר שני ה"א).

כג. זמן הוידוי הוא ביו"ט אחרון של פסח בזמן מנחה. ואינו מתוודה עד שלא ישרא אצלו אפילו אחת מן המתנות, שכן הוא אומר בוידוי "בערתי הקודש מן הבית".

כד. וידוי זה נאמר בכל לשון. וכל אחד ואחד אומרו בפני עצמו והוא המובהר, אלא שאם רצו רבים להתוודות כאחד מתודין,

כה. אין מתודין אלא ביום, וכל היום כשר לוידוי.

כו. כהנים ולויים מתודים אבל לא נשים.

וידוי בזמן הזה

כז. נחלקו הראשונים אם בזמן הזה נוהג מצות וידוי או לא, יש סוברים שנוהג אע"פ שאין בית המקדש קיים. ויש סוברים שמאחר ונאמר בפסוק "לפני ה'" ביאורו דווקא במקדש.

ונוהגין שאין דין וידוי כלל בזמן הזה, מאחר שזה לא לפני הבית. ובנוסף גם לא קיימנו את מצווה מעשר שני כראוי (לא העלינו לירושלים כלל)

כח. יש שנתעוררו לקיים מצוות וידוי מעשר גם בזמן הזה וקוראים פרשת "כי תכלה לעשר" [דברים כ"ו פסוקים י"ב - י"ט] עד סופה.

דיני הביעור בספק טבל

א. ספק טבל, (לא עסקינן בדמאי). חייב בביעור מספק, ובאם הפירות מגידולי שנות מעשר שני, חייב בהפרשת כל התרומות והמעשרות, ובחילול ואיבוד המעשר שני.

ב. ספק טבל בפירות מגידולי שנת מעשר עני נחלקו פוסקי דורנו אם חייב בהפרשת כל התרו"מ בשעת הביעור, או רק בהפרשת התרומה.

ג. קופסאות שימורים, בקבוקי מיץ, קטניות יבשים, או ירקות קפואים וכדומה שיש עליהם השגחה מעולה ולא נוהג לעשרם שוב, אינם חייבים בביעור. אמנם שמן סויה, לנוהגים נחזו"א שיש להפריש מהם תרו"מ עליהם. חייבים בביעור.

ד. מי שיש לו קופסאות שימורים, בקבוקי מיץ קטניות יבשים או ירקות קפואים וכדומה ללא השגחה שניתן לסמוך עליה, החייבים בביעור, צריך כעת להפריש מהם תרומות ומעשרות ולאחר מכן לאבד את המעשר שני. אבל אינו חייב לפתוח את כל הקופסאות של אותו מין שמפריש. ומכיון שאינו אלא ספק טבל ולא טבל ודאי אין להפריש מקופסא אחת על הכל אלא אם כן כולם מאותו בית חרושת ומאותו תאריך ייצור.

ה. ובאם קשה לו לעשרם מחמת ריבוי המינים השונים שיצטרך על ידי זה לפתוח הרבה קופסאות, יש לו להפקירם בפני שלשה אנשים, ואפשר גם בפני שלשה אוהביו ואין צריך להוציאם לרה"ר ויאמר להם קופסאות אלו הפקר לכל ואיני מכין לזכות בהן עד שאפתח את הקופסא ואפריש תרו"מ. - ואחר כך כשיפתח את הקופסא, מיד יפריש תרו"מ ויבער את המעשר שני.

הפקר זה אינה קיום מצות הביעור, ולכן אין להפקיר אלא אם כן אין באפשרותו להפריש תרו"מ, ומאחר וקיימת עצה להפריש תרו"מ ע"י ברירה ולא יצטרך עתה לפתוח שום קופסא, ינהג כדלהלן בסעיף הבא.

ו. הפרשת תרו"מ ע"י "ברירה", היא בדרך זו שקורא שם תרו"מ עליהם ואומר שהתרו"מ שיפריש אח"כ יחולו מעכשיו, ואף שדעת כמה פוסקים שאף בתרומה בזה"ז נפסק ש"אין ברירה" וכן הורה החזו"א זצ"ל, מ"מ בקופסאות הנלקחים מן השוק כולם מודים שבזה"ז יש ברירה. אולם אינו מועיל להפריש תרו"מ ע"י ברירה אלא לגבי חלות התרו"מ, משא"כ לגבי המעשר שני ואיבוד המטבע אפשר שאין מועיל ברירה שהרי כאשר יתברר הפרשת המע"ש המטבע כבר יכלה מן העולם, לפיכך הפרשת המעשר שני תהא ע"י ציון מקום תוך אחת מהקופסאות, ופודה מיד, וצריך לשם כך לפחות שתי קופסאות מאותו מין, באחד מהם מפריש תרומה, מעשר ראשון ותרומת מעשר ע"י "ברירה" וכנ"ל, ובשני מציין מקום למעשר שני ופודה מיד ומאבד את המטבע.

אם אין לו שתי קופסאות מאותו מין, או שמסיבות אחרות אין בידו להפריש בדרך הנ"ל, יפקיר את הקופסאות וכמבואר בסעיף הקודם.

דיני מעשה החלול ואיבוד המטבעות

א. מעות מעשר שני ורבעי חייבים בביעור מן העולם בהגיע זמן הביעור. ויש לאסוף את כל מטבעות המע"ש ורבעי שחלל עליהם, ולקיים בהם ביעור כפי שנבאר.

ביעור המטבעות כולל את כל המטבעות שעליהן חיללו את המעשר שני ש"בפירות", והן המטבעות המתווספות משך השנים שעליהן חיללו את "המטבע" המטבעות.

ב. אינו חייב לאבד את כל המטבעות עצמן, ויכול הוא לקיים את הביעור במטבעות שיחלל עכשיו.

בדרך זו: נוטל מטבע אחת [של חולין] שיש בה שיווי פרוטה [פרוטה כיום זה כ- 30 אג', ובשנה זו (תשפ"ו) המטבע

הפחות ביותר ששוה פרוטה כיום היא מטבע של חצי ש"ח, - ומחלל את כל המטבעות שברשותו במטבע זו, ומבער את המטבע מן העולם.

נוסח החילול, יאמר: "כל המעשר שני ונטע רבעי שבכל מטבעות אלו הרי הוא מחולל הוא וחומשו על מטבע זו", ומאבד את המטבע.

ג. החזו"א החמיר שלא לחלל שוב את המטבעות שעליהן חיללו את המע"ש שבמטבע הראשונה שייחד, והוא על פי מנהג קדום שהובא בספר "כפתור ופרח".

ולפי זה בהגיע שעת הביעור יחלל רק את המטבע (המטבעות) שעליהן חילל את המע"ש ש"בפירות" - על מטבע אחרת, וכנ"ל בסעיף הקודם, אבל את המטבעות השניות שנתווספו משך השנים שעליהן חילל את המע"ש ש"במטבע הראשונה (שמתקרי בפי העם פרוטה חמורה) אותם לא יחלל על מטבע אחרת, אלא יאבד את כל אותן המטבעות עצמן. (וכך נהגו בבית אאמו"ר זצ"ל שבערב פסח היו משמידים את כל המטבעות כולם. והיה הרבה מהם כיוון שהיו מעשרים כל דבר שנית. א.ש.)

ד. אע"פ שתמיד [שלא בשעת הביעור] כשנתמלאה המטבע הראשונה שעליה חילל את הפירות, מחלל את המעשר שני שבמטבע הראשונה על מטבע אחרת ומשאיר במטבע הראשונה את הפרוטה החמורה כדי שיוכל להמשיך ולפדות על המטבע הראשונה עוד מעשר שאין בו שוה פרוטה, מ"מ בהגיע זמן הביעור מחלל את כל המעשר שני שבמטבע ואף את הפרוטה החמורה שבה, - על מטבע אחרת, ומאבדה מן העולם וכנ"ל בסעיף הקודם.

ה. אופן ביעור המטבע מן העולם הוא, ע"י שזורקה לים הגדול (ומרן החזו"א היה מורה להחמיר לקמט או לשבר את המטבע קודם שמשליכה לים, אם לא בשעת הדחק), או ישחקנה ויוליכנה לנהר, או ישחקנה ויפזרנה לרוח. אופני ביעור אלו מפורשים בשו"ע ופוסקים.

ויש עוד אופני ביעור, וכגון להשרות המטבע בחומרים המכלים את המתכת. ויש נוהגים לקלקל צורת המטבע כליל עד שברור שמטבע זו שוב אינו יוצא.

ו. מטבע ששויה פחות משהו פרוטה כגון המטבע של 10 אגרות (שכיום ניסן תשפ"ו) אינה שווה פרוטה, אין לחלל עליה.

(בשנה זו שערך הכסף עלה מאד, מצוי מאד שמטבע של 10 אג' שהיתה בערך שוה פרוטה בעת שחיללו עליה לאחר הביעור הקודם) שנת השמיטה) באייר תשפ"ב ואז שווי פרוטה היה פחות מ- 10 אג'. ועתה אין במטבע זו אפילו שליש של שווה פרוטה א.ש.). יש לחוש שקדושתה לא פקעה וצריכה ביעור, וטוב שיאבד אותה בעצמה ולא יחללה על מטבע אחרת. מטבע שהיתה שוה פרוטה כשחיללו עליה, ואח"כ נפסלה ושוב אינה יוצאת, אף שאין מחללין עליה מע"ש, אבל נשאר בה קדושת מע"ש ויש לאבדה בשעת הביעור.

ז. אם אין באפשרותו לאבד את המטבע, יש שנהגו לחלל את כל המטבעות על פרי כל שהוא שלא הוכשר, ויאמר שיהיו מחוללין "על פרי זה" במקום "על מטבע זו", ומאבד את

הפרי. אבל מרן החזו"א זצוק"ל הקפיד מאוד על מנהג זה שאינו מועיל חילול דמי מעשר על פירות. וכן יש לנהוג.

ח. (מצוי מאוד שמגיע ערב פסח ואינו מוצא את המטבע שייחד לחילול המעשר א.ש.) מטבע של מעשר שני ורבעי

שנאבד, בשעת הדחק יחלל אותה [בכל מקום שהיא] על מטבע אחרת. [ויל"ע מה יעשה עם מטבע שחלל עליה, וכיום אינה שווה פרוטה וכפי שכתבנו לעיל סעיף ו' שאי אפשר לחללה שוב]

במשך שנים זכינו שרבינו מרן הגאב"ד שליט"א מקבל לידיו מאת אלפי בני ישראל את המטבעות שהגיע זמן ביעורם. ויוצא בעצמו ללב ים ושם משליחם למעמקי ים. כשהוא נושא תפילה שנזכה לפעם הבאה (ופעם הבאה שנקיים ביעור מעשרות, יהיה בשנת השמיטה תשפ"ט) שנעשה את זה בשלימות בירושלים עיר הקודש בטהרה.

כן נזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ונזכה ונאכל מין הזבחים והפסחים בירושלים עיר הקודש